

გენერალური ხელშეკრულების ფარგლებში გაცემული პრობლემური სესხი გადაანაწილა და თავიდან გასცა ახალი პირობებით, ხოლო მხარეთა შორის დადებული იპოთეკის ხელშეკრულების მიხედვით, იპოთეკა სრულად უბრუნველყოფდა იპოთეკარი ბანკის მოთხოვნებს იმ მოცულობით, რაც იპოთეკარს ექნებოდა თავისი მოთხოვნის დაკმაყოფილების მომენტში. ამასთან, მოვალისა და მესამე მოპასუხის მიერ განხორციელებული ფულადი შენატანები არსებული ოდენობით ვალდებულების აღიარებად უნდა შეფასებულიყო.

II. სასამართლოს მსჯელობის შეჯამება

უზენაესმა სასამართლომ საჩივარი არ დააკმაყოფილა და განმარტა, რომ იპოთეკა იურიდიულ ძალას იძენს საჯარო რეესტრში რეგისტრაციის მომენტიდან (სკ-ის 289 I მუხლი). კანონით იპოთეკის წარმოშობისათვის უფლების სავალდებულო რეგისტრაციის დადგენა (სკ-ის 311¹ მუხლი) მხოლოდ იპოთეკის საგნის – უძრავი ნივთის სპეციალურ სამართლებრივ რეჟიმში მოქცევით არ არის განპირობებული. იპოთეკის საჯარო ხასიათი შესაძლებლობას ანიჭებს მესამე პირებს, მოიპოვონ ზუსტი ინფორმაცია უძრავი ნივთის უფლებრივი ტვირთის თაობაზე და შემდეგ, საკუთარი რისკის გათვალისწინებით, გადაწყვიტონ ამ ნივთთან მიმართებით ხელშეკრულების დადების მიზანშეწონილობა. საკასაციო სასამართლომ აღნიშნა, რომ საჯარო რეესტრის ჩანაწერებში უბრუნველყოფილი მოთხოვნის ოდენობის მითითება (რომელიც, მხარეთა შეთანხმებით, შესაძლებელია, არ ემთხვეოდეს ვალდებულებითსამართლებრივ ურთიერთობაში მოვალის მიერ ნაკისრი ვალდებულების ოდენობას), გულისხმობს სწორედ ამ მოცულობის ფარგლებში სანივთო უფლების გამოყენებასა და მოთხოვნის აღსასრულებლად მიქცევას. საკასაციო სასამართლომ არ გაიზიარა მოსარჩელის მოსაზრება, რომ საკრედიტო ლიმიტის დადგენაში იგულისხმებოდა ლიმიტით განსაზღვრული თანხის გაცემა მრავალჯერ, შეუზღუდავად, ხელშეკრულების მთელი მოქმედების პერიოდში. სასაკაციო პალატამ უდავოდ შეაფასა გარემოება, რომ ლიმიტის ამგვარ განმარტებას მხარეთა შორის დადებული ხელშეკრულება არ მოიცავდა.

სკ-ის 286 III მუხლის თანახმად, მოთხოვნა, რომელიც უბრუნველყოფილია იპოთეკით, შეიძლება შეიცვალოს სხვა მოთხოვნით, რისთვისაც საჭიროა მესაკუთრისა და კრედიტორის (იპოთეკარის) შეთანხმება და ამ შეთანხმების რეგისტრაცია რეესტრში. მითითებული ნორმის ანალიზი ცხადყოფს, რომ მხარეთა შორის მოთხოვნის უბრუნველყოფის საშუალების გამოყენება ვალდებულებითსამართლებრივ ურთიერთობისათვის დასატვირთი (დატვირთული) ქონების მესაკუთრის ნებას საჭიროებს, რაც განსახილველ სადავო ურთიერთობაში არ ფიქსირდება – იპოთეკით დატვირთული ქონების მესაკუთრეს არ გამოუხატავს ნება, მისი უძრავი ნივთი ყოფილიყო ხელმეორედ დატვირთული, ამჯერად მეორე სესხის უბრუნველსაყოფად.

საკასაციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ დავის შეფასებისათვის არ ჰქონდა მნიშვნელობა, რა მიზანს ემსახურებოდა მეორე სესხის ხელშეკრულება, არამედ სადავო იყო მოთხოვნის უბრუნველყოფის საშუალების – იპოთეკის ფარგლები და ძველი ვალდებულებიდან გამომდინარე მოთხოვნის შესასრულებლად აღებულ ახალ მოთხოვნაზე მისი გავრცელების დასაშვებობა, ხოლო ის გარემოება, რომ ამ ვალდებულების შესრულება ახალი საკრედიტო ხელშეკრულების ხარჯზე განხორციელდა, მოთხოვნის უბრუნველყოფის საშუალების ავტომატურად ახალ გარიგებაზე გადატანას ვერ გამოიწვევდა. საკასაციო პალატის დასაბუთებით, სახელშეკრულებო პირობა იპოთეკარის მოთხოვნების (მათი განხორციელების მომენტში) იპოთეკით სრულად უბრუნველყოფასთან დაკავშირებით არ შეიძლება განიმარტოს დამოუკიდებლად იმ პირობებისგან, რომლებიც მოთხოვნის უბრუნველყოფის მოცულობას კონკრეტული ლიმიტით განსაზღვრავენ.

ნინო ქავშიბაია

იძულებით დადებული გარიგების ბათილობა და უკუქცევა

1. გარიგების დადების მიზნით პირის იძულება ქმნის როგორც სკ-ის 85-86-ე, ისე 54-ე მუხლის შემადგენლობას, რადგან იძულების განხორციელებით ირღვევა საჯარო წესრიგი.
2. იძულებით დადებული გარიგების უკუქცევისას უნდა მიეთითოს სკ-ის 978-ე და 979-ე მუხლებზე.

სკ-ის 54, 85-86 I, 978, 979 I მუხლები

უზენაესი სასამართლოს 2015 წლის 21 ივნისის განჩინება № ას-688-654-2015

I. საქმის ფაქტობრივი გარემოებები

მოსარჩელე დადგენილებით ბრალდებულად იქნა ცნობილი და მის მიმართ აღმკვეთ ღონისძიებად დადგინდა გირაო 100 000 ლარის ოდენობით. მოგვიანებით, მოსარჩელემ განცხადებით მიმართა საჯარო რეესტრს და უძრავ ნივთზე საკუთრების უფლება მიატოვა. მიტოვებულ ქონებაზე მესაკუთრედ დარეგისტრირდა სახელმწიფო. მოსარჩელესა და პროკურორს შორის გაფორმდა საპროცესო შეთანხმება, გაუქმდა გირაო და ბრალდებული ცნობილი იქნა დამნაშავედ.

მოსარჩელემ სარჩელი აღძრა სადავო ქონებაზე საკუთრების მიტოვების ბათილად ცნობისა და ქონებაზე საკუთრების უფლების აღდგენის მოთხოვნით. მოპასუხემ მიუთითა, რომ მოთხოვნა ხანდაზმულია. თბილისის საქალაქო სასამართლომ გადაწყვეტილებით დააკმაყოფილა სარჩელი, რომელიც მოპასუხემ სააპელაციო წესით გაასაჩივრა. სააპელაციო საჩივარი ნაწილობრივ დაკმაყოფილდა, თბილისის საქალაქო სასამართლომ გადაწყვეტილება გაუქმდა და საქმე ხელახლა განსახილველად დაუბრუნდა იმავე კოლეგიას. პირველი ინსტანციის სასამართლომ დადგენილად მიიჩნია, რომ მოსარჩელის მიერ გამოვლენილი ნება ქონებაზე საკუთრების უფლების მიტოვებასთან დაკავშირებით არ ყოფილა ნამდვილი. გადაწყვეტილება გაასაჩივრა მოპასუხემ სააპელაციო წესით, მიუთითა სახელმწიფოს მხრიდან იძულების ფაქტის დაუდასტურებლობასა და მოთხოვნის ხანდაზმულობაზე. სააპელაციო სასამართლომ განხიხებით, საქალაქო სასამართლომ გადაწყვეტილება დარჩა უცვლელი. სააპელაციო პალატის მოსაზრებით, მოსარჩელის მიერ საკუთრების მიტოვება მართლსაწინააღმდეგო და ამორალური გარიგებაა (სკ-ის 54-ე მუხლი), რადგან სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის ეტაპზე სამოქალაქო სამართლებრივი გარიგების დადება, რომელიც დანაშაულით მიყენებული ზიანის ანაზღაურებას არ ემსახურება, მაღალი ალბათობით ნების თავისუფალი გამოვლინების შედეგს არ წარმოადგენს - სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლება გარიგების დადების მაპროვოცირებელი გარემოება შეიძლება იყოს. სააპელაციო სასამართლომ განხიხება საკასაციო წესით გაასაჩივრა მოპასუხემ იმ საფუძველზე, რომ სასამართლომ არასწორად იხელმძღვანელა სკ-ის 54-ე მუხლით.

II. სასამართლოს მსჯელობის შეჯამება

საკასაციო პალატამ საჩივარი დაუშვებლად მიიჩნია, რადგან, მისი განმარტებით, სააპელაციო სასამართლომ მიერ საქმე განხილული არ ყოფილა მნიშვნელოვანი საპროცესო დარღვევებით. უმენახეი სასამართლოს მითითებით, პატიმრობის შეფარდების შიში იყო ფსიქოლოგიური ფაქტორი, რომელმაც მოსარჩელე აიძულა, მიეღო ქონების მიტოვების გადაწყვეტილება, რასაც ადასტურებს ისიც, რომ მას სასჯელის ზომად განესაზღვრა ჯარიმა და გამოყენებული აღმკვეთი ღონისძიება გაუქმდა. შეცილება ჩათვალა მოსარჩელის მიერ სარჩელის აღძვრა საქალაქო სასამართლოში.

უმენახეი სასამართლომ განმარტებით, გარიგების მიზნით პირის იძულება საჯარო წესრიგის წინააღმდეგ მიმართული მოქმედებაა, რითაც ირღვევა სამოქალაქო ბრუნვის ფუნდამენტური პრინციპები. სასამართლომ დაასკვნა, რომ ფაქტობრივ გარემოებებში აღწერილი შემთხვევა ქმნის სკ-ის 54-ე და 85-86-ე მუხლებით გათვალისწინებულ შემადგენლობებს, თუმცა გამოყენებული უნდა იყოს მათგან უფრო სპეციალური - სკ-ის 85-86-ე მუხლები. გარიგების

შეცილების განხორციელების სამართლებრივი შედეგი იმ სამართლებრივი შედეგის გაუქმებას ნიშნავს, რაც ამ გარიგებას მოჰყვა. საკასაციო პალატის განმარტებით, მოსარჩელის საკუთრების უფლება აღდგენა უნდა დაეფუძნოს სკ-ის 978-ე და 979-ე მუხლებს.

III. კომენტარი

მიუხედავად იმისა, რომ სამივე ინსტანციის სასამართლო მართებულად მიიჩნევს სარჩელის აღძვრას გარიგების შეცილება, არასწორად უნდა ჩათვალოს იძულებით დადებული გარიგების ავტომატურად მართლსაწინააღმდეგო ან/და ამორალურ გარიგებად შეფასება სკ-ის 54-ე მუხლის მიხედვით. თუკი გარიგება მიიჩნევა მართლსაწინააღმდეგოდ ან/და ამორალურად, ის უცილოდ ბათილია და ზედმეტია მსჯელობა შეცილების განხორციელებაზე. ამასთან, მიუხედავად იმისა, რომ სხვის ნების გამოვლენაზე მოქმედება მართლსაწინააღმდეგო ხასიათისაა, იძულების შედეგად დადებული გარიგება იმთავითვე უცილოდ ბათილი არაა სკ-ის 54-ე მუხლის გაგებით. მოცემულ საქმეში უმენახეი სასამართლომ, რომელმაც ხაზი გაუსვა სკ-ის 54-ე მუხლის გამოყენების შესაძლებლობას, ისიც უნდა დაესაბუთებინა, ფაქტობრივი შემადგენლობის რომელი ელემენტი ხდოდა დადებულ გარიგებას კანონის, საჯარო წესრიგის ან ზნეობის ნორმების საწინააღმდეგოს. მსჯელობა არ უნდა იყოს გაგებული ისე, თითქოს შეუძლებელია, იძულებით დადებული გარიგება იყოს ამავდროულად ამორალური ან/და მართლსაწინააღმდეგო. თუმცა დასაბუთება უნდა განმარტავდეს, იძულების შემადგენლობის გარდა (დამოუკიდებლად) რა შეიძლება იყოს მიჩნეული ამორალურად, კანონის დანაწესების/აკრძალვებისა თუ საჯარო წესრიგის საწინააღმდეგოდ (მაგალითად, თუკი სასამართლო დაადგენდა, რომ სახელმწიფო თანამდებობის პირმა შესთავაზა იძულებულს საპროცესო შეთანხმება სადავო ქონებაზე საკუთრების უფლების მიტოვების სანაცვლოდ, რაც სამსახურებრივი უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენებაა (საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 332-ე მუხლი)).

დაუსაბუთებელია სასამართლოს მითითებაც სკ-ის 978-ე მუხლზე სადავო ქონებაზე საკუთრების უფლების აღდგენის მიზნებისთვის. საკუთრების უფლების მიტოვება სანივთო გარიგებაა, რომლის შეცილება შესაძლებელია საერთო დანაწესების მიხედვით (სკ-ის 85-89 მუხლები), რის გამოც სამართლებრივი შედეგების უკუქცევა (ქონების გადაღინება იმ პირის ფონდებისკენ, რომელსაც მართლწესრიგი მიაკუთვნებს სამართლებრივ სიკეთეს) უნდა დაეფუძნოს შესრულების კონდიციის ზოგად შემადგენლობას - სკ-ის 976-ე მუხლს. ის, რომ სკ-ის 978-ე მუხლი პირდაპირ მიუთითებს იძულების შემადგენლობაზე, არ გულისხმობს ნორმის გამართულობასა და მისი უაპელაციოდ გამოყენების მართებულობას.

ნინო ქავშიბაია